

Informationsblad från kunskapslägesrapporten SOU 2018:18

KÄRNAVFALLSRÅDET

Etisk osäkerhet

Det finns svåra etiska frågor om vad som är rätt att göra när det gäller slutförvaring av använt kärnbränsle. Avfallet är farligt i minst 100 000 år och förutom att det är farligt idag kan det skada framtida generationer. Här tar vi kortfattat upp tre perspektiv på etisk osäkerhet: handlingsalternativ, konsekvenser och frågan om vad som är moraliskt relevant, för att därefter resonera kort kring plikter som kan kollidera.

Handlingsalternativ

Vi tänker inte alltid på att alternativ inte är något som finns givet, utan snarare något som vi uppfinner själva när vi strukturerar en situation. Inför en problemsituation kanske vi bara ser två alternativ, medan det egentligen kan vara möjligt att hitta fler alternativ. Det är viktigt att fundera över om det finns ytterligare alternativ än de man först kommer på, och att tänka igenom vad som blir konsekvenserna av alternativen. Finns det något annat alternativ när det gäller att förvara det använda kärnbränslet än att använda KBS-3-metoden eller att låta det ligga där det mellanlagras idag, det s.k. nollalternativet? Finns det kanske varianter inom KBS-3-konceptet?

Vilka är konsekvenserna?

En viktig fråga är vilket alternativ som gör mest nytta, alltså ger bäst konsekvenser. Men det är ingen enkel uppgift: det är svårt att veta vilka konsekvenser som ska beräknas, hur det faktiskt går att beräkna konsekvenserna och hur det sedan går att jämföra olika konsekvenser med varandra. Det blir extra komplicerat när experter är oeniga i beräkningen av konsekvenserna, särskilt vid stora samhällsfrågor. Ett exempel är de kontroverser som finns om kopparkapseln, inte minst när det gäller kopparkorrosion. Hur är det möjligt att hantera denna konflikt på bästa sätt?

Vad är moralisk relevant? Konsekvenser och/eller plikter?

Handlar etisk osäkerhet bara om olika handlingsalternativ och att jämföra vad de får för konsekvenser? Eller finns det plikter som vi är skyldiga att uppfylla oberoende av konsekvenserna? Ett exempel är om vi alltid måste tala sanning även om det kan få sämre konsekvenser? Ett problem med olika plikter är att de kan uppstå kollisioner mellan dem. Här är ett par exempel på plikt-kollisioner vid hantering av använt kärnbränsle:

- Är det viktigare att göra förvaret helt säkert för generationer i närtid eller ska det kunna gå att återta bränslet om framtida generationer vill använda det?
- Är det bäst att grundligt informera kommande generationer om slutförvaret eller kan det bidra till att människor i framtiden gör aktivt intrång i förvaret och orsakar skada?

Hur ska dessa plikt-kollisioner hanteras? Det är inte lätt att lösa kollisioner men det går att göra prioriteringar mellan pliktterna och att optimera förutsättningarna för det genom att skaffa sig så mycket kunskap som möjligt. Det gäller att skapa förutsättningar för en grundlig dialog mellan forskare, tekniker, politiker och medborgare (kommunikativ gemenskap).

En slutsats är att moral inte kan deduceras fram på logisk väg, utan att ett ställningstagande behövs till slut. Det är då bra om ställningstagandet blir så genomtänkt som möjligt. Att vissa beslut kan tas i en stegvis prövningsprocess enligt kärntekniklagen kan vara en bra möjlighet till att även vara efterklok i viss mån.

Läs mer i SOU 2018:18 Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2018 - Beslut under osäkerhet
www.karnavfallsradet.se/publikationer
Kontakt: karnavfallsradet@regeringskansliet.se